

Unitat 2 Plató

1. Marc històric i filosòfic
2. Plató
3. La teoria de les idees
4. El coneixement
5. L'ànima
6. Ètica i política
7. La *Republica*

1. Marc històric i filosòfic

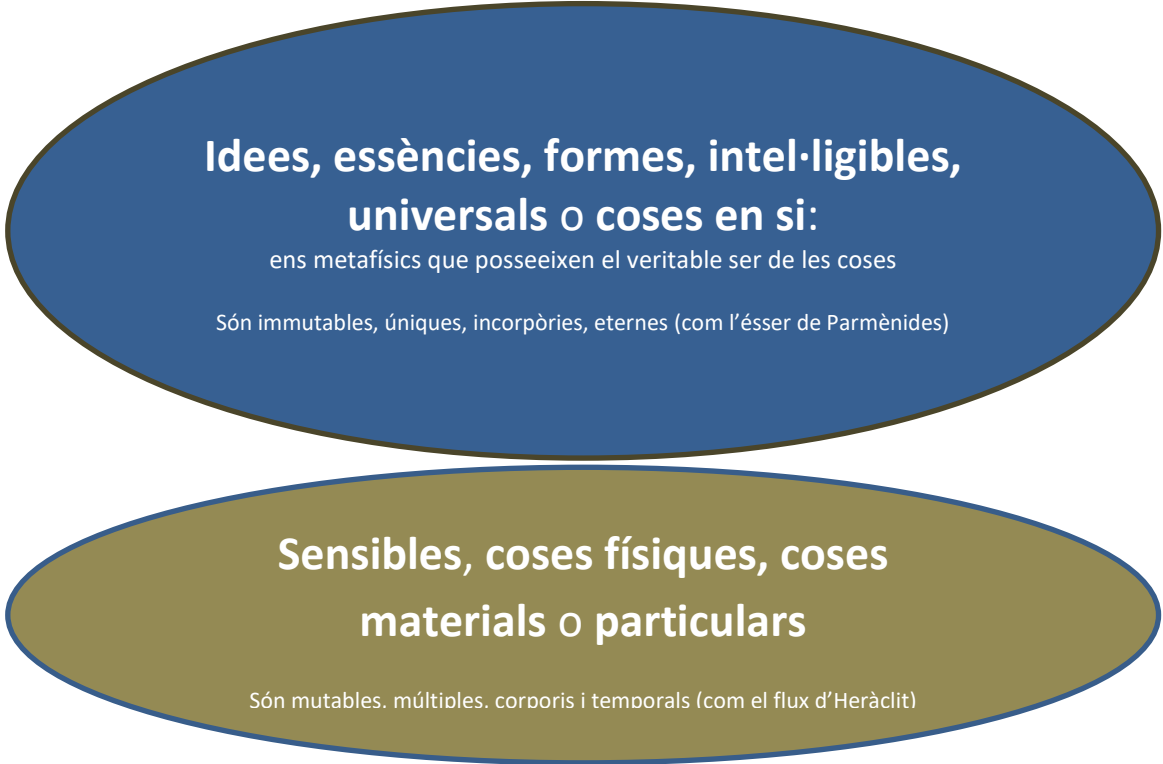
- El segle IV aC és el període clàssic de la filosofia grega: Plató i Aristòtil.
- La *pólis* és encara la institució que estructura la vida política. Perdrà aquest paper cap a finals de segle, amb l'adveniment de l'imperi macedoni.
- Atenes havia estat derrotada per Esparta a la Guerra del Peloponès, a finals del segle V aC (431-404 aC). Atenes perd l'hegemonia política i militar, però conserva la cultural.
- Els esdeveniments posteriors a la guerra del Peloponès són fonamentals per entendre l'obra de Plató:
 - El 404 aC, Esparta imposa a Atenes el govern dels trenta tirans. Dos dels tirans són parents de Plató i ell mateix és convidat a col·laborar-hi, però, segons explica, el règim de terror que van implantar va fer que aviat se'n distanciés.
 - Es va restaurar la democràcia el 401 aC. Plató no hi tenia massa simpatia, però sí certes esperances de canvi; tanmateix la demagògia, els actes de venjança i, sobretot, la mort de Sòcrates van fer que se'n desenganyés i arribés a la conclusió que tots els estats estan mal governats. A partir d'aleshores, es dedica a la filosofia, per tal de saber què és el Bé o què és la Justícia.

2. Plató

- Plató (427-347 aC) pertanyia a l'aristocràcia atenenca. Com a tal, des de jove s'interessa per la política (que potser és la clau per entendre tota la seva obra).
- Va viure les guerres del Peloponès i, cap als 20 anys, va conèixer Sòcrates. La condemna a mort de Sòcrates, el 399 aC, va influir poderosament sobre Plató.
- Plató es mostra insatisfet amb el govern dels trenta tirans, però més encara amb la democràcia atenenca, a la qual responsabilitza de la mort de Sòcrates i a la qual assimila amb demagògia i corrupció.
- Plató rebutja el relativisme dels sofistes i creu que hi ha una veritat, una justícia o una virtut úniques i absolutes, segures i cognoscibles. La seva filosofia pretén descobrir-les.
- Cal que governin aquells que coneixen la justícia i la virtut: els savis o filòsofs.
- Viatjarà a Sicília (Siracusa) dues vegades, per convèncer Dionís I, el Vell, i Dionís II, el Jove, de les seves idees.
- A Atenes crearà l'Acadèmia (als jardins dedicats a un heroi anomenat Academ) per formar els joves en les matemàtiques, la música, l'astronomia, per assolir el Bé i la Justícia.
- Es conserven uns 30 diàlegs de Plató i algunes cartes. Entre els diàlegs més coneguts:
 - Joventut: *Apologia de Sòcrates*, *Critó*, *Gòrgies*.
 - Maduresa: *Menó*, *Fedó*, *República*, *El banquet*, *Fedre*, *Cràtil*.
 - Vellesa: *Teetet*, *Parmènides*, *Timeu*, *Lleis*.

3. La teoria de les idees

- El nucli i principal novetat de la filosofia de Plató és la **teoria de les idees**.
- Sòcrates havia establert que el **veritable coneixement és el coneixement dels universals**. Però sembla que no es preguntava de quina manera existeixen aquests universals: no feia metafísica.
- Per a Plató els universals no són **sensibles** (no els coneixem amb els sentits); són **intel·ligibles**.
- Per tant cal reconèixer l'existència de dues menes de realitats. Concepció **dualista** de la realitat:

Idees, essències, formes, intel·ligibles, universals o coses en si:

ens metafísics que posseeixen el veritable ser de les coses

Són immutables, úniques, incorpòries, eternes (com l'ésser de Parmènides)

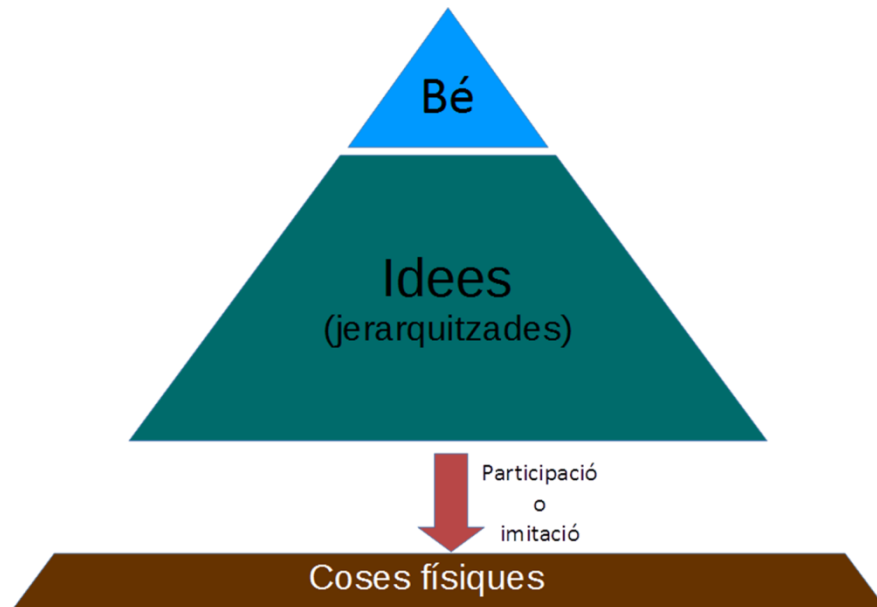
Sensibles, coses físiques, coses materials o particulars

Són mutables, múltiples, corporis i temporals (com el flux d'Heràclit)

- Cal reconèixer la primacia del **món de les idees**, que són allò més real, allò que fa ser a cada cosa el que és: són les **essències** de les coses sensibles.
- Les idees són **arquetips, models, finalitats, objectius, raons de ser** de les coses materials. El món de Plató és un **món teleològic**, que tendeix a imitar a les formes.
- Però quina mena d'idees existeixen? Plató no n'està molt segur. Al *Parmènides* nega l'existència d'idees de coses ridícules (brutícia, fang...) i dubta de l'existència d'idees de coses artificials (casa, sandàlia...) i fins i tot de les coses físiques naturals (cavall, alzina...). És segura l'existència d'idees més generals (Bé, Unitat...), els valors ètics (Virtut, Justícia...), les idees de propietats (gran, lluny...), relacions lògiques o matemàtiques (semblança, identitat, triangle, quadrat...).
- Plató expressa de formes diverses la **relació entre els sensibles i les idees**:
 - **Participació** (*méthexis*): els sensibles participen en les idees o les idees es manifesten en els sensibles; aquesta participació s'ha d'entendre en un sentit transcendent.
 - **Imitació** (*mímesis*) o **semblança**: els sensibles imiten o s'assemblen imperfectament els intel·ligibles, que són **model** o **arquetip**.

La idea de Bé

- Les idees estan **jerarquitzades**, participen també les unes de les altres i es pot establir una jerarquia:
 - De la mateixa manera que per conèixer un sensible cal conèixer l'intel·ligible, per entendre una idea cal conèixer la idea d'ordre superior.
- Al cim de les idees hi ha **la idea de Bé**: el Bé no és només una idea de tipus moral; el Bé d'una cosa és ser allò que li pertoca ser, realitzar totes les funcions que li pertocquen segons els seus fins. El Bé, doncs, és l'expressió de l'ordre, de la racionalitat, de la intel·ligibilitat de tot.

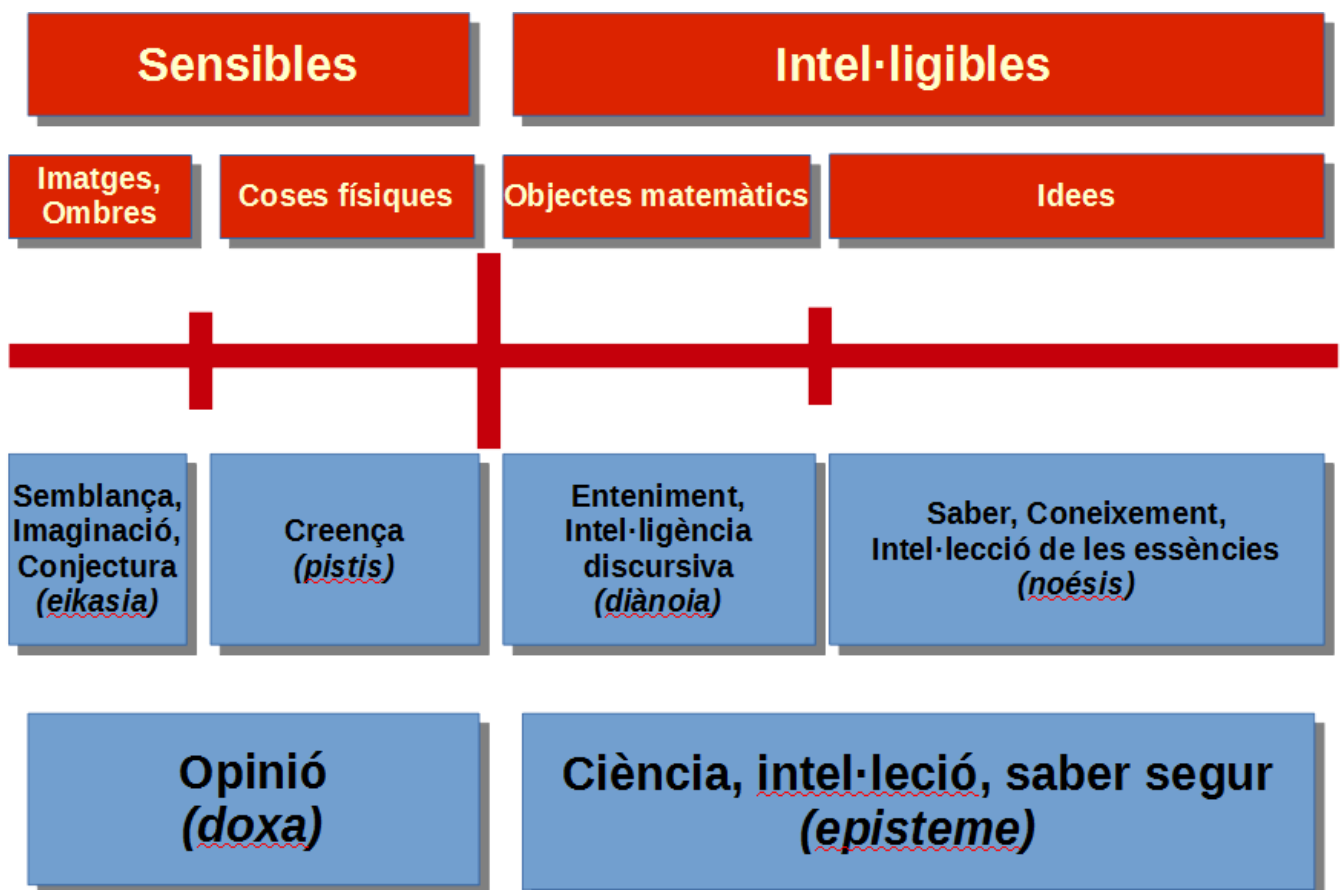

4. El coneixement

- Des de Sòcrates sabem que el coneixement veritable és el coneixement dels universals, és a dir, de les idees.
- El coneixement sensible no és el veritable coneixement, perquè es refereix a coses que flueixen i és subjectiu.
- Com és possible el coneixement de les idees, si pertanyen a un món diferent que els sensibles? Plató desenvolupa dues teories sobre aquesta qüestió:
 - a) El coneixement com a **reminiscència**, **anàmnesi**, record (al *Menó*, *Fedre* i *Fedó*).
 - b) La **dialèctica**, com a coneixement superior (desenvolupada des de *La república*).

La dialèctica

- De la mateixa manera que hi ha una jerarquia dels éssers (ontològica), hi ha **graus de coneixement**.
- Al llibre VI de *La República*, Plató formula la **metàfora de la línia**, que expressa els diversos graus del coneixement, que es poden entendre com un camí ascendent:

HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

2n de BATXILLERAT

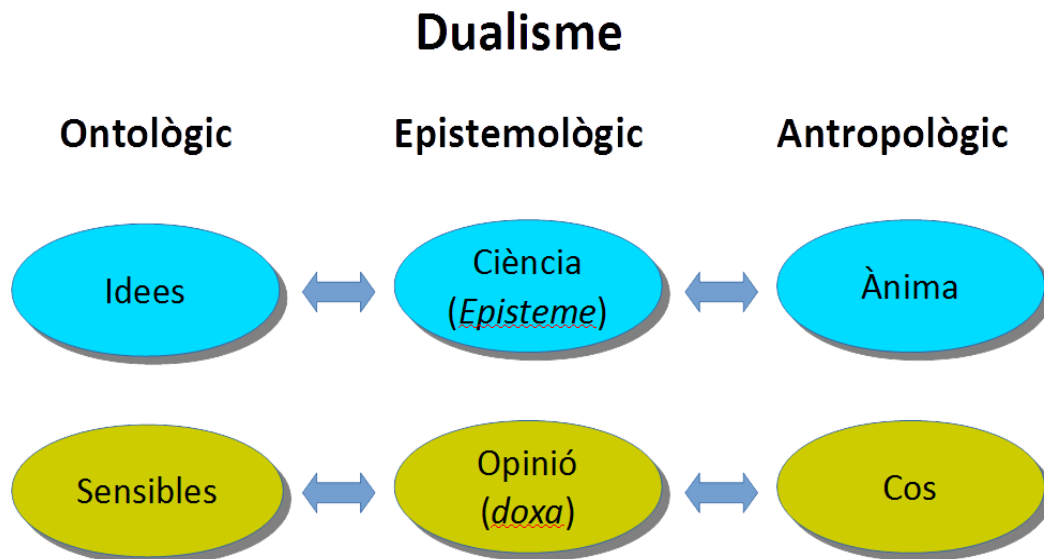
- L'**opinió** (*doxa*) és el coneixement dels sensibles, a partir de l'experiència sensible. Cal distingir:
 - La **percepció** o **imaginació** (*eikasia*) és el coneixement més baix. Seria un coneixement de les aparences, sense comprendre si són un somni o un reflex.
 - La **creença** (*pistis*) és el coneixement dels sensibles com a tals, copsats de manera fiable pels sentits, sense comprendre que són ombres dels intel·ligibles.
- El **saber segur** (*episteme*) és el coneixement de l'enteniment, referit als intel·ligibles. Es pot distingir:
 - El **coneixement discursiu** (*diànoia*) és el coneixement que es refereix als intel·ligibles, però els coneix, com en el cas de les matemàtiques, mitjançant un procés que parteix d'uns principis i arriba a una conclusió.
 - El **coneixement intuïtiu de les essències** (*noesis*) és la comprensió de les idees, a la qual s'accedeix mitjançant la dialèctica.

- El sentit de **dialèctica** en Plató, per tant, parteix del de Sòcrates, però es desenvolupa i concreta:
 - En Sòcrates dialèctica era el mètode de recerca de la veritat a partir del diàleg, per contraposició a:
 - el discurs dels sofistes encarat a la persuasió;
 - l'**erística**, art del debat encarat a vèncer l'adversari.
 - En Plató la dialèctica es un mètode d'anàlisi conceptual que recorre l'ordre de les idees per assolir la intel·lecció de cadascuna i de la relació entre elles i, finalment, **enlairar-se fins a la idea de Bé**.
 - Sabers com l'aritmètica, la geometria, l'astronomia i l'harmonia són preparatoris (propedèutics) per a la dialèctica.
 - La dialèctica implica un procés ascendent.
 - La dialèctica és el saber pròpiament filosòfic: és el coneixement de les coses en si mateixes, de la veritat mateixa.
- Llegir text 11: Només la dialèctica permet accedir al coneixement més elevat, mentre que els altres sabers, encara que siguin superiors a l'opinió, se serveixen d'hipòtesis i no coneixen les coses en si..

5. La concepció de l'ànima

- L'ànima és en grec *psique*. L'estudi de l'ànima és la psicologia.
- La concepció platònica de l'ànima està influïda per l'**orfisme** i el **pitagorisme**: l'ànima és d'origen diví i, per algun motiu, ha estat condemnada a viure en un cos mortal. Després de la mort, si l'ànima s'ha purificat per una vida digna, s'allibera del cos; si no, es reencarnarà en un altre cos.
- En Plató, al **dualisme ontològic** hi correspon un **dualisme epistemològic** i un **dualisme antropològic**:
 - Dualisme ontològic: **idees/sensibles** (primacia de les idees)
 - Dualisme antropològic: **ànima/cos** (primacia de l'ànima).

- Plató afirma:
 - La **immortalitat de l'ànima**, ja que:
 - Conèixer és recordar: cal que l'ànima preexisteixi al cos.
 - Amb el cos es coneixen els sensibles (temporals) i amb l'ànima els intel·ligibles (eterns).
 - Que la tasca principal de l'ànima quan està unida al cos és **purificar-se**. L'ànima ha de controlar el cos (o les parts inferiors de l'ànima).
 - La **naturalesa tripartita de l'ànima**:
 - **Ànima racional** (Raó, *nous*): li és propi el coneixement de les idees.
 - És immortal.
 - És impulsada pel desig de veritat.
 - És la superior i més noble, i ha de governar les altres.
 - La seva virtut és la **prudència** o **saviesa**.
 - La situa al cervell
 - **Ànima irascible o emotiva** (Ànim): és la font de les passions.
 - És inseparable del cos i, per tant, mortal.
 - La seva virtut és el **coratge**, la capacitat de conservar les pròpies posicions.
 - Es localitza al tòrax.
 - **Ànima sensible, concupiscible o apetitiva** (Apetit): font dels desitjos, de la recerca dels plaers corporals (menjar, beure, sexualitat).
 - És mortal.
 - La seva virtut és la **temprança**, la capacitat de dominar els desitjos i passions.
 - Es localitza al baix ventre.

6. L'ètica i la política de Plató

- L'ètica i la política en Plató són inseparables: els individus són pensats com a ciutadans. El bé i la felicitat dels individus no es poden pensar al marge del bé o la justícia a la *pólis*.
- L'ètica i la política s'han de relacionar amb la teoria de les idees: existeix de forma objectiva el bé justícia, i es poden conèixer. Plató, com Sòcrates, fuig del relativisme dels sofistes.

Política (la societat)

- Plató, a la *República*, formula la teoria de l'Estat perfecte. La ciutat perfecta serà una unitat harmònica constituïda per tres parts, classes o castes, que es corresponen amb les tres parts de l'ànima:

Ciutat o societat		Virtut	Individu
Classes socials	Activitat		Parts de l'ànima
Savis o filòsof	Govern	Prudència o saviesa	Ànima racional
Guerrers o vigilants	Ordre i defensa	Coratge o valor	Ànima irascible
Productors (pagesos, artesans, comerciants)	Producció	Temprança o moderació	Ànima sensitiva
		L'equilibri és la: Justícia	

- En la utopia platònica:
 - Hi ha una absoluta subordinació de l'individu a la *polis*, d'allò privat a allò públic.
 - Els savis o filòsofs, que són els qui coneixen què és la Justícia, han de governar, legislar i encarregar-se de l'educació.
 - L'educació, semblant per a tothom (homes i dones) ha de produir la selecció dels individus per a les diferents castes. Els nens i nenes no han de ser educats per les famílies, sinó per l'Estat.
 - A la casta dels savis o filòsofs i la dels guerrers hi ha una absoluta comunitat de béns (tampoc no han de tenir parelles ni famílies): no han de tenir interessos particulars.
- Així doncs, la **justícia en la ciutat** consistirà en el fet que cada part faci allò que li és propi i hi hagi equilibri entre les parts.

Ètica (l'individu)

- El Bé es troba al cim de les idees. És la identitat de les coses amb elles mateixes; ser cada cosa allò que li és propi. Així doncs, el **Bé de l'home és adequar-se plenament a la naturalesa humana**.
- Això es relaciona amb l'**intel·lectualisme ètic** d'origen socràtic: l'ésser humà trobarà la felicitat en la possessió del Bé suprem, és a dir, adequant-se plenament a la seva naturalesa. Per tant, qualsevol que sàpiga què és aquest, no podrà deixar de voler-lo.
- Què és propi de la naturalesa humana, és a dir, en què consisteix la seva **virtut**?; quan és excel·lent?
 - Partint de la **concepció tripartita de l'ànima**:
 - La virtut de l'ànima **sensible** és la **temprança**.
 - La virtut de l'ànima **irascible** és el **coratge**.
 - La virtut de l'ànima **racional** és la **saviesa** o **prudència**, amb la qual es guia les altres ànimes.
- Així doncs, el Bé de l'ésser humà, la seva virtut màxima, és la possessió per cada part de l'ànima de la virtut que li és pròpia i l'equilibri entre les tres parts: això es pot anomenar **Justícia**.

7. La república

- A *La república* Plató es pregunta **què és la justícia** i argumenta **per què aquesta és preferible a la injustícia**, contra els arguments dels sofistes, representats principalment per Trasímac.
- Per investigar sobre el tema es proposa preguntar-se primer en què consisteix la justícia en la ciutat per anar després, per analogia, al significat de la justícia en l'individu.

Llibre II

- Comença per imaginar una ciutat des de el seu origen i hi va posant tot allò que calgui perquè sigui justa.
 - La ciutat neix perquè cadascú necessita dels altres; **ningú no és autàrquic**.
 - El millor és que cadascú faci allò que pot fer millor, **allò en què pot excel·lir**.
 - Les primeres necessitats que s'han de satisfer són les més senzilles: menjar, l'habitatge, vestir... Caldran, per tant, pagesos, paletes, teixidors, sabaters...
 - Però caldran també fer eines pels pagesos, els paletes, els teixidors o els sabaters: caldran fusters, ferrers, etc. També moneda i comerciants per fer possible l'intercanvi. Van naixent, d'aquesta manera, **totes les professions**, es multipliquen les necessitats i la ciutat es va fent **opulenta**.
 - Caldrà també que hi hagi qui defensi la ciutat: **soldats o guardians**.
 - Finalment caldrà qui la dirigeixi: **els savis o filòsofs**.

Llibre IV

- La ciutat en què pensa Plató (per boca de Sòcrates) haurà de ser **sàvia, coratjosa, temperada i justa**. S'investiga en què consisteix cadascuna d'aquestes virtuts o excel·lències.
 - La **saviesa** és saber deliberar bé el que li convé a la ciutat en conjunt: l'han de posseir els magistrats, és a dir, els qui governin.
 - El **coratge** és la potència per conservar l'opinió pel que fa a les coses importants: l'han de posseir els soldats.
 - La **temprança** és la capacitat de dominar les passions i els desitjos, la capacitat de ser amo d'un mateix: l'han de posseir els productors.
 - La **justícia** és, doncs, el resultat de l'harmonia i concòrdia entre les diverses parts de la ciutat i la possessió per cada part de la virtut que li és pròpia.
- La **injustícia** serà el contrari de la justícia: es produirà si cada part no fa el que li és propi o no ho fa correctament.
- Un cop establert què és la justícia en la ciutat ja es pot, com s'havia anunciat, fer l'analogia amb l'individu:
 - La **part racional** ha de governar l'individu.
 - La **part coratjosa** li ha de permetre complir allò que la raó li mostra que cal fer.
 - La **part concupiscible**, guiada per la raó i gràcies al coratge, dominarà les passions i els desitjos.
 - La **justícia** en l'individu serà el resultat de l'harmonia i concòrdia entre les diverses parts de l'ànima i la possessió per cada part de la virtut que li és pròpia.
- La **injustícia** en l'individu és el desordre que sorgeix quan cada part no compleix la funció que li és pròpia.

HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

2n de BATXILLERAT

Llibre VII

- El llibre VII se centra en el **paper del filòsof en la ciutat** i en la **seva educació** (*paideia*).
- S'inicia amb l'**al·legoria de la caverna**, per explicar la naturalesa humana pel que fa al coneixement i el paper del filòsof. Es vol mostrar que només s'arribarà al coneixement per un procés educatiu i que els qui arribin al veritable coneixement són els que han de governar, encara que els seria més fàcil abstenir-se'n.
- S'explica el significat de la **dialèctica**, com a mètode per arribar a l'autèntic coneixement. La dialèctica permet el coneixement de les idees, de la veritat mateixa. El seu estudi culmina l'educació dels destinats a governar.
 - En el procés educatiu, s'hauran d'anar adquirint diversos sabers propedèutics de la dialèctica:
 - L'aritmètica.
 - La geometria.
 - L'estereometria (mesura dels volums dels cossos).
 - L'astronomia.
 - L'harmonia.